

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ RAPORLAMASI: TÜRKİYE’DEKİ İŞLETMELERİN GÖNÜLLÜ KARBON SAYDAMLIK PROJESİ (CDP) AÇIKLAMALARI*

Dr. Banu SULTANOĞLU**

Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2020; 22, ös176 - ös194

ös
176

ÖZ

İklim değişikliği, Dünya Ekonomik Forumu’nun Küresel Risk Raporu’nda 2016 yılından bu yana birinci sırada yer alan tehdit unsuru olarak tanımlanmaktadır. Küresel iklim değişikliğinin temel nedeni, sera gazı emisyonlarında insan faaliyetleri sonucu gözlemlenen artıştır. Karbon Saydamlık Projesi (CDP), sera gazı emisyonlarının azaltılması konusundaki hedeflerine ilişkin ilerleme konularında, işletmelerin kurumsal yatırımcılar aracılığıyla raporlama yapmasını teşvik eden en yaygın çevresel raporlama platformudur. Bu çalışmada, Türkiye’deki işletmelerin 2010-2018 yılları arası gönüllü olarak CDP anketine katılım düzeyleri ve aldıkları puanlar yıllar itibarıyla incelenmiş olup, sürdürülebilirlik endeksi ile CDP raporlaması arasındaki ilişki irdelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, CDP’ye yanıt veren işletmelerin sayısının yıllar itibarıyla artış gösterdiği, ancak henüz istenilen seviyede olmadığı, yanıt vermeyenlerin oranının %50’nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde sürdürülebilirlik raporlamasını teşvik etmek amacıyla 2014 yılında oluşturulan BIST Sürdürülebilirlik Endeksinin CDP Raporlamasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Sürdürülebilirlik Raporlaması, CDP, Sürdürülebilirlik Endeksi, Sera Gazı Emisyonu

JEL Sınıflandırması: M41, Q56

* Makale gönderim tarihi: 05/11/2019; kabul tarihi: 17/01/2020.

Bu çalışma, 5-8 Ekim 2019 tarihlerinde MÖDAV tarafından Kuşadası’nda düzenlenen 16. Uluslararası Muhasebe Konferansı’nda sunulan bildirinin, yeniden düzenlenerek genişletilmiş halidir.

** Bilkent Üniversitesi, İşletme Fakültesi, sbanu@bilkent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0114-1553>

*** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, yildiz.ozerhan@hvbv.edu.tr,

<https://orcid.org/0000-0003-1293-4364>

Atf: Sultanoğlu, B. ve Özerhan, Y. (2020). İklim değişikliği raporlaması: Türkiye’deki işletmelerin gönüllü karbon saydamlık projesi (CDP) açıklamaları, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22 (Özel Sayı), ös176 - ös194. <http://dx.doi.org/10.31460/mbdd.643332>

CLIMATE CHANGE REPORTING: TURKISH COMPANIES' VOLUNTARY CARBON DISCLOSURE PROJECT (CDP) DISCLOSURE

ABSTRACT

Climate change has been identified as the gravest threat in The World Economic Forum's Global Risk Report since 2016. The main cause of global climate change is the increase in greenhouse gas emissions. The Carbon Disclosure Project (CDP) is the most common environmental reporting platform in the world that encourages enterprises to disclose information about their goals for reducing greenhouse gas emissions on behalf of institutional investors. In this study, data about the responding levels of Turkish companies for CDP questionnaire and their CDP scores are obtained for the period 2010-2018 and then the relationship between being listed in the Sustainability Index and CDP reporting are analyzed. The analyses revealed that, although the number of responding companies has increased over the years, it is still 50% for nonrespondents. Besides, the BIST Sustainability Index, launched in 2014 for sustainability reporting, contributes to CDP Reporting.

Keywords: Climate Change, Sustainability Reporting, CDP, Sustainability Index, Greenhouse Gas Emission

JEL Classification: M41, Q56

1. GİRİŞ

Ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin etkisi ve dünya nüfusunun hızla artması ile birlikte kıt olan kaynakların gelecek nesillere aktarılması büyük önem kazanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren ülkelerin ve işletmelerin çevrenin korunması yönündeki duyarlılıkları artmış, yasal düzenlemeler ve birtakım sivil toplum örgütlerinin girişimleri yoluyla çevrenin korunmasına yönelik önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Ülkeler ve işletmeler nezdinde, küresel gelişimlere paralel olarak çevrenin korunması konusunda da bir algının yaratılması gerekliliği ilk kez 1972 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Stockholm'de yapılan konferansta gündeme gelmiştir. 1972 yılından itibaren BM öncülüğünde çevrenin korunmasına yönelik yürütölen bir çok çalışma, işletmelerde sürdürülebilirlik kavramının önem kazanmasına ve finansal ve finansal olmayan bilgilerin sunulduğu sürdürülebilirlik raporlamasının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İklim değişikliği, "nedeni ne olursa olsun iklimin ortalama durumunda ve/veya değişkenliğinde onlarca yıl ya da daha uzun süre boyunca gerçekleşen değişiklikler" olarak tanımlanmaktadır (www.mgm.gov.tr). Küresel iklim değişikliği ise, insan etkinlikleriyle atmosfere salınan sera gazı birikimlerindeki hızlı artış sonucu iklimde oluşun değişikliklerdir. Dolayısıyla, iklim değişikliği meteorolojik bir değişim olurken, küresel iklim değişikliği insan faaliyetleri sonucu iklimde meydana gelen değişimdir. Nitekim, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'ne (Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC) göre, küresel iklim değişikliğinin temel nedeni, sera gazı emisyonlarında insan faaliyetleri sonucu gözlemlenen artıştır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Risk Raporu'nda, 2016 yılından bu yana birinci sıradaki risk olarak gösterilen küresel iklim değişikliği, çevresel bir sorun olmasının yanı sıra sürdürülebilir kalkınmayı da yakından etkileyen bir konu haline dönüştüğünden, Sürdürülebilirlik Kalkınma Hedefleri'nin 13.sü "İklim Eylemi" olarak belirlenmiştir. İklim değişikliğinin insan yaşamına ve

doğaya olan olumsuz etkileri ile mücadele etmek amacıyla birçok ülkenin bir araya gelerek imzaladığı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC), 1992'de "Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı"nda atmosferdeki sera gazı oranlarını düşürmeyi, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir seviyede tutmayı hedefleyen ve hükümetlerarası imzalanan ilk çevre sözleşmesidir. 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşme, iklim değişikliğine yönelik hükümetlerarası düzeyde yapılan ilk çevre mutabakatı olması açısından önemli olsa da, yaptırım gücü zayıf olmuş, taraf ülkeler sadece iyi niyet düzeyinde sözleşmeyi desteklemişlerdir. 1997 yılında, söz konusu Sözleşme kapsamında imzalanan ve taraflara uluslararası bağlayıcı emisyon azaltım hedefleri yükleyen Kyoto Protokolü, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Uluslararası bir anlaşma olan Kyoto Protokolü, bu anlamda daha somut hedefler içermektedir. Ülkemiz de, Kyoto Protokolü'ne 2009 yılında resmen taraf olmuştur.

Ös
178

2015 yılında, iklim değişikliği ile mücadele ve düşük karbonlu, esnek ve sürdürülebilir bir gelecek için, 1992 tarihli BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler tarafından Paris İklim Anlaşması kabul edilmiştir. Paris Anlaşması, iklim değişikliğine sebep olan küresel sıcaklık artışının sanayi devri öncesine kıyasla 2°C'nin altında tutulmasını hedeflemektedir.

Buna göre, Kapsam 1 (Scope 1 – işletmenin kendisi tarafından kullanılan enerji), Kapsam 2 (Scope 2 – işletmenin üretim gibi doğrudan faaliyetlerinden kaynaklanan) ve Kapsam 3 (Scope 3 - tüketiciler ve tedarikçilerden kaynaklanan) olarak tanımlanan sera gazı emisyonlarının çok düşük seviyelere indirilmesi gerekmektedir. Ancak, günümüzde, mevcut politikalar ve uygulamalar ile dünyada sera gazı emisyonları artışının hızlı bir şekilde devam edeceği ve bunun sonucu olarak 2060 yılında ortalama sıcaklıklardaki artışın 4°C'yi bulacağı öngörülmektedir (www.wwf.org.tr). 195 ülkenin imzaladığı Paris Anlaşması, 175 ülkenin parlamentosundan geçerek onaylanmıştır. Türkiye, anlaşmayı 22 Nisan 2016 tarihinde imzalamış olmasına rağmen henüz TBMM'de onaylanmadığı için resmi olarak anlaşmanın taraflarından biri olarak kabul edilmemektedir.

Sera gazı emisyonlarının azaltılmasına ilişkin hedeflerin düzenli olarak raporlanmasını teşvik etmek en önemli amaçlarından birisi olan Paris Anlaşmasının imzalanmasından bu yana işletmeler, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için aldıkları aksiyonları gönüllülük ilkesi çerçevesinde paydaşlarıyla şeffaf bir şekilde paylaşmaktadır. Karbon Saydamlık Projesi (CDP), bu anlamda işletmelere imkan veren en yaygın çevresel raporlama platformudur.

Bu çalışmada, Türkiye'deki işletmelerin gönüllü olarak CDP anketine katılım düzeyleri ve aldıkları puanlar 2010-2018 yılları arası incelenmiş olup, bu işletmelerin sürdürülebilirlik endeksinde yer alıp almamalarının CDP raporlaması ile ilişkisi irdelenmiştir.

2. KARBON SAYDAMLIK PROJESİ (CDP)

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletme faaliyetlerinin sadece ekonomik değil, çevresel ve sosyal başarısını da kapsamaktadır (Sultanoğlu ve Özerhan 2018). Sürdürülebilirlik raporlarında sunulan çevresel konuların başında iklim değişikliği gelmektedir.

Günümüzde, kurumsal yatırımcılar¹, kendi yatırım kuralları içerisinde sürdürülebilirliği ön şart olarak benimsediklerinden, yatırımlarını yönlendirirken, sürdürülebilirlik raporlamasının önemli olduğunu savunmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlaması, dünya çapında öne çıkan farklı raporlama çerçeveleri kullanılarak yapılmaktadır. Bunlar, GRI tarafından sunulan G4-Sürdürülebilirlik Raporlama İlkeleri, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi uyarınca hazırlanan İlerleme Bildirim Raporları (Communication on Progress, COP), Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (Integrated Reporting Framework) ve Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project, CDP)'dir.

CDP, halka açık işletmelerin doğal kaynakları ve doğal sermayeyi nasıl kullandığını, faaliyetlerinin sınırlı kaynakların yeniden üretimini nasıl etkilediğini ve bu alandaki risk yönetimini yatırımcılara raporlamalarına aracılık eden, kar amacı gütmeyen Londra merkezli uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. 2000 yılında kurulan CDP, iklim değişikliğiyle ilgili kurumsal hesap verebilirliği artırmak için kurumsal yatırımcıların işbirliğine katılımını kolaylaştıran “ikincil bir paydaş” konumundadır (Arenas, Lozano ve Alberada 2009). CDP, iklim değişikliğinin hisse değeri ve ticari faaliyetler üzerinde yarattığı etkiler nedeniyle pay sahipleri ile işletmeler arasında kalıcı bir ilişki kurulmasını amaçlar. Küresel anlamda çevresel sorunlara ilişkin duyarlılığı arttırmak adına CDP, iklim değişikliği, su, ormanlar ve tedarik zinciri konularına ilişkin programlar yürütmektedir. Her yıl bu programlar kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler, CDP'nin işbirliğinde olduğu ülkeler için hazırlanan ve kamuoyuna sunulan Program Raporları (örn. CDP Türkiye İklim Değişikliği ve Su Raporu) yoluyla duyurulmaktadır. CDP'nin iklim değişikliği programı, işletmelerin sera gazı emisyonlarını ve iklim değişikliği riskini azaltmayı amaçlamaktadır.

2018 yılı itibarıyla, küresel anlamda en kapsamlı çevre girişimi olarak nitelendirilen CDP, 87 trilyon dolar değerindeki varlığı yöneten 650'den fazla kurumsal yatırımcı adına dünyanın en büyük işletmelerinden çevresel veri ve politikalarını açıklamaları için çağrıda bulunduğu bir küresel platform oluşturmuştur. Dolayısıyla, CDP dünyanın en büyük kurumsal iklim değişikliği, su, orman ve şehir sürdürülebilirliği risk verisini elinde bulundurmakta ve bu bilgileri kamuoyu ve yatırımcılara gönüllü olarak açıklamaktadır. Yatırımcılar adına toplanan bu veriler, CDP tarafından hazırlanan raporlar yardımıyla kamuoyu, iş ve yatırım piyasasına sunulmaktadır.

CDP platformunda işletmelere su, iklim değişikliği, tedarik zinciri ve orman konularına ilişkin mevcut durum, risklere karşı alınan önlemler ve hedeflerin açıklanmasına yönelik bir anket sunulmaktadır (CDP Questionnaire). Ankette yer alan soru setleri üç ana başlıkta toplanmaktadır: (i) iklim değişikliği açısından şirket yönetimi, (ii) iklim değişikliğinin iş alanına yönelik doğurduğu risk ve fırsatlarla ilgili olarak yönetimin görüşü (iii) sera gazı emisyonu muhasebesi. Bu bölümlerde yer alan sorular beş grupta toplanmaktadır: (1) Yönetişim, (2) Strateji, (3) Hedefler ve İnişyatifler, (4) Riskler ve Fırsatlar (5) Emisyon Verileri. 2003 yılında ilk anket sonuçlarını FT500 için toplayan CDP, 2018 yılında 6.937² işletmeye ait, sera gazı emisyonları ve iklim değişikliği, su kaynakları ve orman ürünleri

¹ Kurumsal yatırımcılar, ellerinde bulundurdukları büyük miktardaki fonlar ve bu fonları yöneten uzman kadrolar ile sermaye piyasasında kaynakların etkin dağılımı ve piyasanın gelişmesini etkileyebilecek, piyasadaki dalgalanmaları yumuşatabilecek güce sahip finansal kuruluşlardır (www.borsaistanbul.com). CDP'de yer alan yatırımcılar, bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik fonlarından vb. hemen hemen tüm finansal kurumlardır (Cotter ve Najah 2011).

² <https://www.cdp.net/en/research/global-reports/global-climate-change-report-2018>

bilgisini kamuya açıklayarak, en büyük çevresel veri setine sahip olduğunu kanıtlamıştır.

CDP her yıl işletmeleri söz konusu ankete katılmak üzere davet etmektedir. İşletmelerin bir kısmı bu ankete cevap vermeyi seçerek cevaplarının kamuya açıklanmasına izin vermekte veya teklifi reddetmektedir. CDP'ye yanıt veren işletmeler küresel pazarın toplam piyasa değerinin %50'sine denk gelmektedir. Ankete katılmayı kabul eden işletmelerden toplanan veriler CDP'nin geliştirdiği derecelendirme metodolojisine göre puanlandırılmaktadır. A'dan D'ye kadar bir harf notu atanarak yapılan bu puanlama sonucunda, her yıl en yüksek performans gösteren işletmeler, örnek çalışmalarıyla A listesinde yer almaktadır.

2010 yılından itibaren Garanti Bankası sponsorluğunda CDP ile ortak yürütülen CDP Türkiye İklim Değişikliği Programı, her yıl Türkiye operasyonu çerçevesinde Borsa İstanbul (BIST) 100 endeksinde yer alan işletmelere iklim değişikliği politikalarını açıklamaları için davet yollamaktadır. CDP Türkiye 2018 İklim Değişikliği Programı kapsamında davete yanıt veren işletmeler BIST 100'ün piyasa değerinin %52'si, toplam BIST'in ise, %43'üne isabet etmektedir. 2018 yılında CDP'ye yanıt veren işletmelerden elde edilen veriler çerçevesinde düzenlenen CDP İklim Değişikliği ve Su Raporu'na göre:

- İşletmelerin büyük çoğunluğu (%93), iklimle bağlantılı riskleri tanımlarken, bu risklerin iş faaliyetleri üzerinde finansal ve stratejik etkiler yaratabilecek güçte olduğu,
- İşletmelerin %95'inde iklim değişikliği konusunun yönetim kurulları seviyesinde ele alındığı,
- İşletmelerin %84'ünün iklim değişikliğine ilişkin risklerin etkili şekilde yönetilmesi için üst yöneticilerine veya yönetim kurullarına mali teşvikler sunma yolunu seçtiği,
- İşletmelerin %11'inin uzun dönemli iş stratejilerini desteklemek adına düşük karbonlu bir geçiş planı geliştirdiği, %16'sının ise bu planı 2020 yılına kadar geliştirmiş olmayı planladığı,
- İşletmelerin %84'ünün (2017: %80), karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik hedeflerinin olduğu,
- Türkiye'de karbon emisyonu raporlanmasında gözle görülür bir ilerleme kaydedilmiş olduğu (işletmelerin % 91'i (2017:% 90) Kapsam 1 ve Kapsam 2, % 82'si, Kapsam 3 emisyonlarını (2017:% 72) bildirmiştir) ve emisyon verilerinin kontrolünün önemini fark eden işletmelerin sayısının her geçen gün çoğaldığı (yanıt veren işletmelerin %75'i Kapsam 1 ve Kapsam 2 emisyonlarının üçüncü taraflarca doğrulandığı (external assessment) ya da bu doğrulamının raporlanmasının halen devam ettiği (2017: % 62),
- İşletmelerin % 98'inin enerji tüketimi, %93'ünün ise yakıt tüketimine ilişkin verileri raporladığı tespit edilmiştir.

CDP 2018 İklim Değişikliği ve Su Raporu'nda yukarıdaki tespitlere ek olarak, işletmelerin bilime dayalı hedefler ve/veya karbon fiyatlandırması gibi iklim değişikliğine ilişkin mekanizmalar ile ilgili daha fazla gelişim kaydetmesi gerektiğinden de söz edilmektedir. Bu kapsamda, yanıt veren işletmelerin sadece %7'si belirledikleri hedefleri bilime dayalı hedefler olarak tanımlamış olmakla birlikte bu hedefler, konuyla ilgili onaylayıcı kurum olan Science Based Target Initiative (SBTI) tarafından bilime dayalı hedef olarak onaylanmamıştır. Raporda, şirket içi dahili karbon fiyatlandırması (internal carbon pricing) uygulayan işletmelerin oranının %18 (2017: %16) olduğu, bu oranın 2019 yılından itibaren iki

yıl içinde %34'e ulaşmasının beklendiği açıklanmıştır.

2018 yılında, Arçelik, A- derecesinde değerlendirilerek CDP Türkiye 2018 İklim Lideri Ödülü'nün sahibi olurken, Aselsan ve Garanti Bankası da, CDP Türkiye İklim Liderleri Ödüllerini alan diğer işletmelerdir.

2018 yılında CDP, çevresel verileriyle ilgili CDP'ye yanıt vermeyen işletmelere yönelik bir kampanya gerçekleştirmiştir. Kampanyada, çevresel etkileriyle ilgili yeterince şeffaf olmayan işletmeler hedef alınmış ve CDP üzerinden yanıtlama yapmaları için kendilerine çağrıda bulunulmuştur. Yanıtlama yapmayan ve 46 ayrı ülkede faaliyet gösteren işletmelerin sayısı 707; piyasa değerleri ise 15.3 trilyon dolar olan işletmeler arasında Exxon Mobil, BP, Chevron, Amazon, Volvo, Alibaba, Qantas Havayolları gibi büyük işletmeler yer almaktadır. Bu işletmelerin seçilmesinin nedeni, çevresel olarak yüksek etkiye sahip olmalarına rağmen bugüne kadar çevresel verileri konusunda yeterince şeffaf olmamalarıdır. 707 işletmenin 546'sı İklim Değişikliği, geri kalanı ise Su Güvenliği ve Ormansızlaşma alanlarında kampanyaya dahil edilen işletmelerdir (<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>). CDP tarafından "2019 Non-Disclosure Campaign" olarak başlatılan bu kampanya, işletmeleri CDP'nin açıklama talebine cevap vermeye teşvik etmeyi ve iklim değişikliği, ormansızlaşma ve su güvenliği konusunda daha fazla kurumsal şeffaflık sağlamayı amaçlamaktadır. 2019 yılında, iklim değişikliğine ilişkin bilgilerin açıklanması için en çok hedeflenen sektörler, hizmet sektörü (% 27), üretim sektörü (% 18) ve fosil yakıtlar sektörüdür (% 12) (<https://www.cdp.net>).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde, çevresel açıklama ve çevresel performans (Hughes, Anderson ve Golden 2001; Patten 2002b; Clarkson, Li, Richardson ve Vasvari 2008, 2011), çevresel açıklama ve firma değeri (Murray, Sinclair, Power ve Ggray 2006; Plumlee, Brown, Hayes ve Marshall 2008, 2010), çevresel performans ile firma değeri arasındaki ilişkiyi (Barth ve McNichols 1994; King ve Lenox 2001; Hassel, Nilsson ve Nyquist 2005) irdeleyen çevre ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Son yıllarda ise, çevre çalışmalarının yönünün hızla iklim değişikliğine doğru kaymakta olduğu gözlemlenmektedir. İklim değişikliğine ilişkin gönüllü açıklamaları araştıran çalışmalar literatürde iki gruba ayrılmaktadır; bunlardan birincisi CDP anketine verilen cevapların irdelendiği çalışmalar, ikincisi ise, işletmelerin yıllık faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarının ve internet sitelerinin incelenmesi yoluyla yaptıkları açıklamaların düzeyinin bir endeks belirlenmesi yoluyla analiz edildiği çalışmalardır (Clarkson ve diğerleri 2008; Freedman ve Jaggi 2005; Prado-Loeranzo ve Garcia-Snachez 2009, 2010).

İşletmelerin iklim değişikliğine ilişkin yaptığı gönüllü açıklamaların CDP beyanı yoluyla incelendiği çalışmalarda, CDP açıklamaları açısından ülkeler ve sektörler arası farklılıkların ve firma özelliklerinin etkili olduğu görülmektedir.

Gonzalez ve Ramirez'in (2016), 84 İspanyol işletmesinin CDP anketine katılma kararını etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, CDP'ye katılım ve alınan yüksek puanların temsil ettiği şeffaflık ile firma büyüklüğü (sosyal baskı), piyasa riski (piyasa baskısı), borsada işlem görmek (ortaklık baskısı) ve uluslararası olma boyutunu temsil eden yurtdışı satışlar arasında önemli düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Stanny ve Elly (2008) ve Stanny (2010), US S&P 500 işletmelerinin CDP raporlaması yapmalarına etki eden faktörleri, firma büyüklüğü, önceki yıllardaki CDP beyanları ve yurt dışı satışlar olarak

belirlemiştir.

Pahuja (2009), Hindistan’daki büyük ölçekli üretim işletmeleri üzerinde yaptığı çalışmada, işletmelerin çevresel açıklamaları ile firma özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu amaçla, çevresel açıklama endeksi oluşturulmuş ve üç yıllık bir süreçte işletmelerin faaliyet raporları incelenerek çevresel açıklama puanları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, firma büyüklüğü, faaliyet gösterilen sektör, karlılık gibi özellikler ile çevresel performansları arasında önemli bir etkileşim olduğu tespit edilmiştir.

Chithambo and Tauringana (2014), Londra Borsasında işlem gören 210 üretim işletmesinin 2011 yılı faaliyet raporları, sürdürülebilirlik raporları ve internet sitelerindeki sera gazı açıklamalarının ölçümü için bir açıklama endeksi geliştirerek, işletmeye özgü faktörler ve sera gazı açıklamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, sera gazı bildirimleri ile firma büyüklüğü, borçlanma düzeyi ve içinde bulunulan sektörün önemli ölçüde ilişkili olduğu, karlılık, likidite ve yatırım harcamalarının ise, sera gazı bildirimlerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Luo, Lan ve Tang’ın (2012), Global 500’deki 291 işletmenin 2009 yılında CDP’ye gönüllü olarak katılımına etki eden faktörleri inceledikleri çalışmalarında, sera gazı salınımının yüksek olduğu sektörlerde faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerin CDP raporlamasına gönüllü olarak katılma konusunda daha fazla eğilimli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bu çalışmada iklim değişikliği açıklamalarını talep eden ana paydaşların pay sahipleri ve borç verenlerden çok kamu ve hükümet olduğu bulgusuna da yer verilmiştir.

Kolk, Levy ve Pinkse (2008), iklim değişikliğine ilişkin olarak işletmelerin yaptığı açıklama düzeyi ve bu açıklamaların yatırımcılar için önemliliğini araştırdıkları çalışmalarında, CDP anketine verilen cevaplama oranlarında her geçen yıl önemli bir artış olduğunu gözlemlemelerine rağmen, bu açıklamaların yatırımcıların karar alma süreçlerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucuna varmışlardır.

Peters ve Romi (2009), ülkelerarası CDP beyanı karşılaştırması yaparak, 28 ülkede yer alan işletmelerin CDP’deki açıklama düzeyi ile ülkelerin çevreye ilişkin yasal düzenlemeleri, özel sektörün çevresel sorumlulukları ve ülkelerin piyasa yapısı arasında önemli bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı iki yönlüdür; birincisi, Türkiye’de 2010-2018 yılları arasında CDP’ye yapılan beyanların eğilimi ve alınan puanların karşılaştırılması, ikincisi ise, sürdürülebilirlik endeksinde yer alınan CDP beyanı ile bir ilişkisi olup olmadığının değerlendirilmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda, çalışmada CDP’nin web sayfasında Türkiye’ye ilişkin sunulan veri setinden yararlanılmıştır.

Literatürde iklim değişikliğine ilişkin açıklamaların CDP’ye beyan yoluyla incelendiği çalışmalarda, CDP’nin seçilmesinin nedeni, CDP anketinde yer alan soruların evrensel kabul edilmesi, dünyanın bir çok ülkesinde bir çok işletme tarafından kabul edilebilir olması ve daha tarafsız bir değerlendirme yapılmasına imkan sağlaması olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmada, işletmelerin CDP’ye yapmış olduğu beyanlar dikkate alınmıştır.

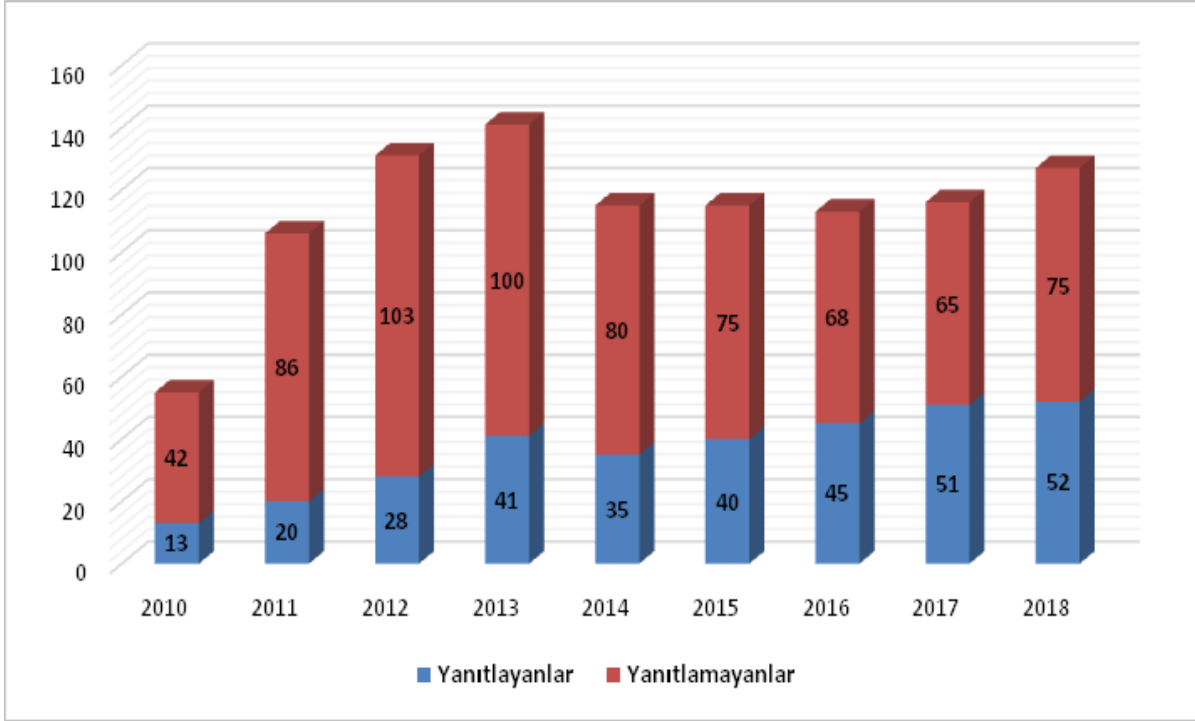
5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmada, CDP'nin web sayfasında 2010-2018 yılları arası Türkiye'ye ilişkin yayımlanan veriler kullanılarak Tablo 1 oluşturulmuŐtur. Tablo'da, CDP'nin iklim değişikliği politikalarını aııkılamaları amacıyla davet yolladığı işletmelerin toplam sayısı ve davete yanıt veren/vermeyen ve puanlanan/puanlanamayan dağılımı yapılmıŐtır:

Tablo 1. Türkiye'deki İşletmelerin 2010-2018 Yılları Arası CDP'ye Katılım Düzeyi

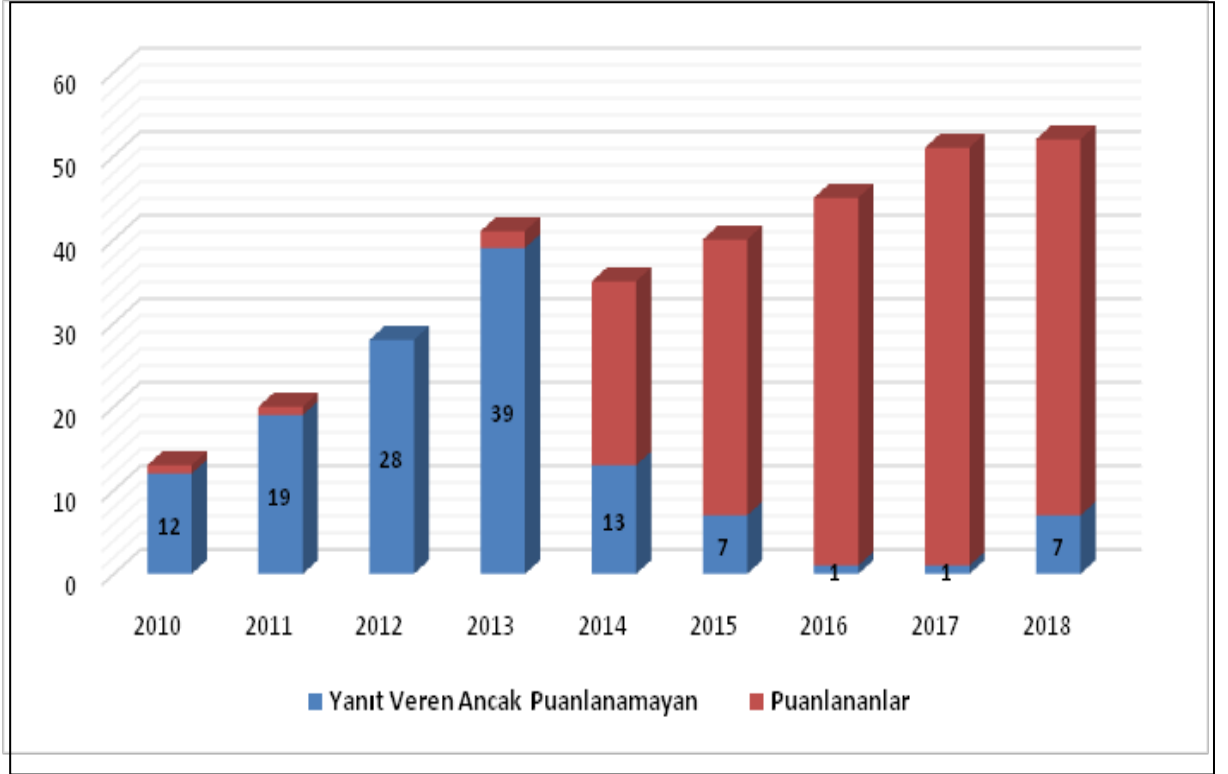
	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yanıtlamayanlar (F)	42	76	86	82	103	79	100	71	80	70	75	65	68	60	65	56	75	59
Yanıt Veren Ancak Puanlanamayan	12	22	18	17	28	21	39	28	13	11	8	7	1	1	1	1	7	6
Puanlananlar	1	2	1	1	0	0	2	1	22	19	32	28	44	39	50	43	45	35
Toplam	55	100	105	100	131	100	141	100	115	100	115	100	113	100	116	100	127	100
Puan																		
A									2		1		2		1			
A-									1				7		6		3	
B	1						1		5		10		19		16		18	
B-															2		4	
C			1				1		8		14		5		13		13	
C-																		
D									6		7		10		8		7	
D-													1		4			

CDP, ilk olarak 2010 yılında BIST 50’de ki işletmelere davet göndermiştir. CDP, 2011 yılından itibaren ise BIST 100’de yer alan işletmeleri davet etmektedir. Tablo’ dan da görüleceği gibi, CDP’ye yanıt vermeyenlerin oranı yıllar itibariyle azalış göstermiş olsa da, halen bu oran %50’nin üzerindedir. Bu durum, işletmelerin iklim değişikliğine ilişkin şeffaf bilgi sunumunu teşvik etmek amacıyla oluşturulan CDP platformunu yaygın bir şekilde kullanmadıklarını göstermektedir. Nitekim, literatürde Luo ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada, CDP’ye yanıt vermeyenlerin sayısının yüksek olmasının nedeni, yatırımcıların halen kararda finansal olmayan bilgilerden çok finansal bilgilere daha fazla önem vermeleri olarak açıklanmaktadır. CDP raporlamasının gönüllü olarak yapılan bir raporlama olması, zorlayıcı faktörlerin bulunmaması ve henüz zorunlu bir güvence denetiminin yapılmamasından dolayı yanıtlamama oranının yüksek olduğu düşünölmektedir. Diğer taraftan, Türkiye’de, BIST’te işlem görmeyen bazı işletmelerin gönüllü olarak CDP’ye yanıt vermiş olması ise dikkat çekicidir. Bu işletmeler, Aromsa Besin, Boyner, Ekoten Tekstil, Havaalanları Yer Hizmetleri, Kayseri Ulaşım, Sun Tekstil, Yüksel İnşaat ve Zorlu Doğal Elektrik Üretim’dir. Tablo 2’de, 2010-2018 yılları arası CDP’ye yanıt veren ve puanlanan BIST ve BIST olmayan işletmelerin listesi sunulmuştur.

Grafik 1. Türkiye'deki İşletmelerin 2010-2018 Yılları Arası CDP'ye Katılım Düzeyi

Tablo 1 ve Grafik 1'de görüldüğü gibi, CDP'ye yanıt veren işletmelerin sayısının yıllar itibariyle artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Özellikle, 2014 yılında BIST'te Sürdürülebilirlik Endeksi'nin kurulmuş olmasının işletmelerin farkındalıklarının artmasına neden olduğu ve CDP'yi cevaplamalarına katkı sağladığı düşünülmektedir. Yıllar itibariyle, CDP'ye yanıt vermeyen işletmelerin sayısının 2015 yılından itibaren azalmaya başladığı da gözlemlenmektedir.

Grafik 2. CDP Tarafından Puanlanan ve Puanlanamayan İşletmeler

CDP'ye yanıt veren ancak yeterli düzeyde açıklamalarda bulunmadığı için puanlanamayan işletmelerin sayısının 2010-2013 yılları arasında oldukça fazla olduğu, 2014 yılından itibaren ise, bu sayının giderek azaldığı Grafik 2'de görülmektedir. Bu durumun da yine, 2014 yılında sürdürülebilirlik endeksinin kurulmuş olması ve işletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasında finansal bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgileri de açıklamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

CDP'ye yanıt veren ve puanlanan işletmeler, CDP'nin belirlemiş olduğu özel derecelendirme metodolojisine göre değerlendirilmektedir. Derecelendirme metodolojisi aşağıdaki dört seviyeden oluşmaktadır. İşletmelerin, bir sonraki kademeye geçmeden önce her seviyede belirli bir eşiğe ulaşması gerekmektedir.

(i) **Açıklama (Disclosure):** işletmenin sorulara verdiği cevapların tamlığı

(ii) **Farkındalık (Awareness):** işletmenin faaliyetlerinin çevre, insanlar ve ekosistem üzerindeki etkileri ile çevresel risklerin işletme faaliyetlerine etkilerini değerlendirmesi

(iii) **Yönetim (Management):** işletmenin çevresel yönetimi; çevresel sorunlara karşı gerçekleştirdiği eylem, politika ve stratejileri

(iv) **Liderlik (Leadership):** işletmenin çevre yönetimi alanında en iyi uygulamaya sahip bir işletmeyi takip edip etmediği

CDP'nin davetini kabul eden işletmelerin yukarıdaki sırayı takip ederek anketi cevaplandırmaları beklenmektedir. İşletmeler, her bir seviyeye ilişkin soruları kendilerinden beklenen şekilde cevaplandırdıklarında bir üst seviyeye geçebilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmeleri için de, her seviyede belirlenen eşiği geçmiş olmaları gerekir. Diğer bir ifadeyle, işletmelerin bir sonraki seviyede değerlendirilebilmeleri için mevcut seviyedeki minimum puanı almış olmaları beklenmektedir. Eğer minimum puan eşiğine ulaşılamazsa, işletme bir sonraki seviyede puanlandırılmamaktadır. İşletmelerin CDP'den aldıkları son harf notu, her bir seviyeye ilişkin soruların tam ve eksiksiz doldurulması sonucu ulaşılan seviyede alınan puan üzerinden verilmektedir. Örneğin, bir işletme Açıklama seviyesi için % 88, Farkındalık için % 82 ve Yönetim için % 60 elde ettiyse, puanı B olacaktır. Ancak, işletmenin ulaştığı son seviyede aldığı puanın %45'in altında olması durumunda (Liderlik Seviyesi için geçerli değil), o seviyedeki harf notuna eksi eklenmektedir. Örneğin, işletme Açıklama seviyesinde %78 almış, Farkındalık kategorisinde ise %41 aldıysa, son ulaştığı seviyenin harf notu C olmasına rağmen C- olarak değerlendirilecektir³.

Yukarıda açıklanan ölçüm sonuçlarına göre, işletmeler A-D bazında puanlanmaktadır. F puanı ise, davete cevap verilmediği veya puanlamaya yetecek düzeyde açıklamaların olmadığı durumlarda söz konusu olmaktadır.

Liderlik	80-100% 0-79%	A A-
Yönetim	45-79% 0-44%	B B-
Farkındalık	45-79% 0-44%	C C-
Açıklama	45-79% 0-44%	D D-

Kaynak: CDP Climate Change Report 2017, Turkey Edition'dan uyarlanmıştır

Liderlik statüsüne ulaşan işletmelerin diğer seviyelerde yüksek puanlar almış ve lider statüsünde gösterilmek için gerekli olan eylemleri gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Bu seviyeye yükselmiş olan işletmeler A veya A- harf notu almakta ve bu işletmelerin genellikle iklim değişikliğine ilişkin risk ve fırsatları kapsamlı bir şekilde ele aldığı, riskleri önlemek ve fırsatları değerlendirmek için stratejiler geliştirdiği, sera gazı beyanlarına ilişkin güvence denetimi yaptırmış olduğu ve işletme genelindeki hedeflere ulaşmak için emisyonları azaltma stratejileri uyguladığı bilinmektedir.

Ülkemizde, 2010-2018 yılları arasında CDP'ye yanıt veren işletmelerin aldıkları puanlar Tablo 3'te gösterilmektedir:

³ CDP Puanlaması detayı için www.cdp.net.

Tablo 3. Türkiye’deki İşletmelerin 2010-2018 Yılları Arası CDP Puanları

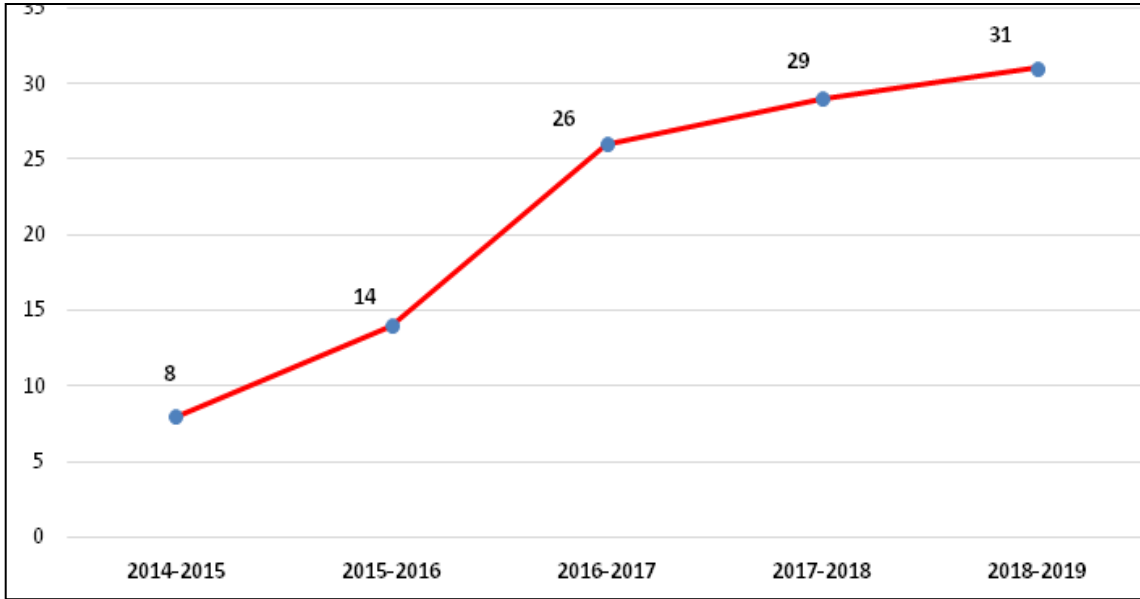
Puan	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
A					2	1	2	1	
A-					1		7	6	3
B	1			1	5	10	19	16	18
B-								2	4
C		1		1	8	14	5	13	13
C-									
D					6	7	10	8	7
D-							1	4	
E						1			

ÖS
190

Tablo 3’te görüldüğü gibi, CDP’ye katılan ve puanlanan işletmelerin aldıkları puanlar genellikle B ve C aralığında seyretmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere, B derecelendirme metodolojisindeki üçüncü seviye olan “Yönetim”i, C ise ikinci seviye olan “Farkındalık”ı temsil etmektedir. 2010-2013 yılları arasında A puanı alan işletmelerin bulunmadığı, 2014 yılından itibaren ise işletmelerin sayıları az da olsa A puanı almaya başladığı gözlemlenmektedir.

Dünya genelinde ve Türkiye’de finansal bilginin yanı sıra finansal olmayan bilginin raporlanmasının öneminin artması ile birlikte, işletmelerin kurumsal raporlarında bu tür bilgilere yer vermeye başladığı görülmektedir. Ülkemizde de işletmelerin finansal olmayan bilgileri açıklamalarını teşvik etmek amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, BIST tarafından 1 Kasım 2014 tarihinde Sürdürülebilirlik Endeksi kurulmuş ve başlangıçta 15 işletme bu endekse dahil edilmiştir. 2018-2019 dönemi için endekse dahil edilen işletme sayısı 50’dir. Endeks hesaplaması, 1 Kasım-31 Ekim tarihleri arasında yapılmaktadır.

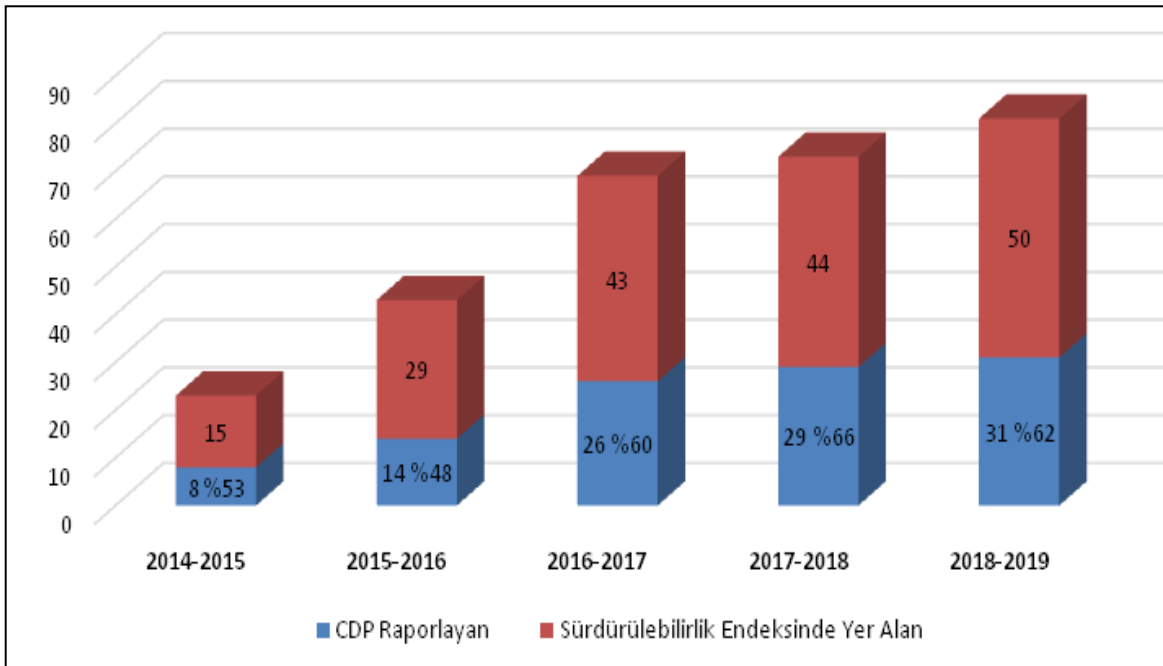
Çalışmada, Türkiye’de ki işletmelerin CDP’ye katılım düzeyinin 2014 yılından itibaren artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle, araştırmanın ikinci amacı kapsamında, Türkiye’de 2014 yılında kurulan sürdürülebilirlik endeksi ile CDP raporlaması arasındaki olası ilişki incelenmiştir. Buna göre sürdürülebilirlik endeksinde yer alıp, CDP’yi yanıtlayan ve puanlanan işletmelerin yıllar itibariyle sayısı Grafik 3’te gösterilmektedir:

ÖS
191

Grafik 3. 2014-2018 Yılları Arası Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmelerin CDP Raporlaması

Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan ve CDP raporlaması yapan işletmelerin yıl bazında karşılaştırılması Grafik 4'te gösterilmektedir:

Grafik 4. Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan ve CDP Raporlaması Yapan İşletmelerin Yıl Bazında Karşılaştırılması

Grafikteki veriler incelendiğinde, endekste yer alıp, aynı zamanda CDP’ye raporlama yapan işletmelerin sayısının yıllar itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. Buna göre, Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin finansal bilgilerinin yanı sıra, finansal olmayan bilgileri de raporlama yönünde farkındalıklarının arttığı ve iklim değişikliğine karşı duyarlı davrandıkları da ifade edilebilir. 2014 yılında Sürdürülebilirlik Endeksinin kurulmasından itibaren, her yıl tutarlı bir şekilde CDP Raporlaması yapan işletme sayısının sadece 6 olması dikkati çeken bir diğer bulgudur. Bu işletmeler, Akbank, Arçelik, Aselsan, Garanti Bankası, TAV ve Tofaş Otomotiv’dir.

6. SONUÇ

ÖS
192

İklim değişikliği günümüzde oldukça önem kazanan ve tüm dünya ülkeleri, insanları ve işletmeleri etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim değişikliğine neden olan en önemli unsur, insan eli ve işletmeler aracılığıyla doğanın tahrip edilmesidir. Doğayı korumak ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak sorumluluğu sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde işletmeler, sürdürülebilirlik raporlarında doğayı koruma yönünde yaptıkları faaliyetleri kamuoyu ile paylaşmaktadır. Karbon Saydamlık Projesi (CDP) de bu kapsamda ortaya çıkan bir sivil toplum platformu olup, işletmelerin bu platformda iklim değişikliğine ilişkin bilgileri kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşmaları teşvik edilmektedir. CDP, Türkiye’deki işletmelere de bu kapsamda bilgilerini açıklamaları yönünde davet göndermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgulardan da görüleceği gibi, Türkiye’deki işletmelerin CDP davetine yanıt verme oranı %50 civarında seyretmektedir. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan ve CDP raporlaması yapan işletmelerin sayısının yıllar itibariyle artış göstermesi ve puanlanmaya yetecek düzeyde açıklamalarda bulunması, finansal olmayan bilgilerin kullanıcıların karar almalarında şeffaflığı sağlama yönünde, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arenas D, Lozano, JM ve Albareda, L. 2009. “The Role of NGOs in CSR: Mutual Perceptions Among Stakeholders”, *Journal of Business Ethics* 88 (1).
- Barth, M. and McNichols, M. 1994. “Estimation and Market Valuation of Environmental Liabilities Relating to Superfund Sites”, *Journal of Accounting Research* 32.
- Chithambo, L. ve Tauringana, V. 2014. “Company Specific Determinants of Greenhouse Gases disclosures”, *Journal of Applied Accounting Research*, 26(1).
- Clarkson, P. M., Li, Y. Richardson, G.D. ve Vasvari, F.P. 2008. “Revisiting the Relation between Environmental Performance and Environmental Disclosure: An Empirical Analysis”, *Accounting, Organizations and Society* 33(4–5) .
- Clarkson, P. M., Overell, M. B. ve Chapple, L. 2011. “Environmental Reporting and Its Relation to Corporate Environmental Performance”, *Abacus* 47(1).
- Freedman, M. ve Jaggi, B. 2005. “Global Warming, Commitment to the Kyoto Protocol, and Accounting Disclosures by the Largest Global Public Firms from Polluting Industries”, *The International Journal of Accounting* 40(3).

- Gonzales-Gonzales, J.M ve Ramirez, C.Z. 2016. "Voluntary Carbon Disclosure by Spanish Companies: An Empirical Analysis", *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 8(1).
- Hassel, L., Nilsson, H. ve Nyquist, S. 2005. "The Value Relevance of Environmental Performance", *European Accounting Review* 14(1).
- Hughes, S. B., Anderson, A. ve Golden, S. 2001. "Corporate Environmental Disclosures: Are they Useful in Determining Environmental Performance?" *Journal of Accounting and Public Policy* 20(3).
- King, A. ve Lenox, M. 2001. "Does It Really Pay to Be Green? An Empirical Study of Firm Environmental and Financial Performance", *Journal of Industrial Ecology* 5(1).
- Kolk, A., Levy, D. ve Pinkse, J. 2008. "Corporate Responses in An Emerging Climate Regime: The Institutionalization and Commesuration of Carbon Disclosure", *European Accounting Review*, 17(4).
- Luo, L., Lan, Y. ve Tang, Q. 2012, "Corporate Incentives to Disclose Carbon Information: Evidence from the CDP Global 500 Report", *Journal of International Financial Management & Accounting*, 23 (2).
- Murray, A., Sinclair, D., Power, D. ve Gray, R. 2006. "Do Financial Markets Care About Social and Environmental Disclosure", *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 19(2).
- Pahuja, S. 2009. "Relationship Between Environmental Disclosures and Corporate Characteristics: A Study of Large Manufacturing Companies in India", *Social Responsibility Journal*, 5(2).
- Patten, D. 2002b. "The Relation Between Environmental Performance and Environmental Disclosure: A Research Note", *Accounting, Organizations and Society*, 27(8).
- Peters G.F ve Romi A.M. 2009. "Carbon Disclosure Incentives in a Global Setting: An Empirical Investigation", Working paper, Applied Sustainability Centre, University of Arkansas.
- Plumlee, M., Brown, D., Hayes, M ve Marshall, R.S. 2010. "Voluntary Environmental Disclosure Quality and Firm Value: Further Evidence", Working Paper at University of Utah, Portland State University.
- Plumlee, M., Brown, D. ve Marshall, S. 2008. "The Impact of Voluntary Environmental Disclosure Quality on Firm Value", Working Paper at University of Utah, Portland State University.
- Prado-Lorenzo JM, Rodriguez-Dominguez L, Gallego-Alvarez I ve Garcia-Sanchez IM. 2009. "Factors Influencing the Disclosure of Greenhouse Gas Emissions in Companies World-wide", *Management Decision* 47(7).
- Stanny, E. 2010. "Voluntary Disclosures of Emissions by US firms", Working Paper, Sonoma State University, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id_1454808 (Erişim Tarihi: 20.06.2019)
- Stanny, E. ve Ely, K. 2008. "Corporate Environmental Disclosures About the Effects of Climate Change", *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(6).
- Sultanoğlu, B. ve Özerhan, Y. 2018. "Sürdürülebilirlik Raporu Kapsamında Çevresel Bilgilerin

Raporlanması ve Güvence Denetimi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 53(17).

www.mgm.gov.tr

www.wwf.org.tr

www.cdp.net

<https://www.borsaistanbul.com>

<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>

<https://www.cdp.net/en/responses>